

Vzpomínáte?

Milé sofsemistky a sofsemisté,

kterí se chystáte v sobotu 22. června 2024 přijet do Brna na Vzpomínkové setkání sofsemistů a sofsemistek ze 70.–90. let, nebo o tom uvažujete, mám pro vás návrh. Mirek Svolavatel, kterému vděčíme za to, že to celé uvedl do pohybu, počítá, že bychom zavzpomínali i na AntiSOFSEMu. Což o to, vzpomínat už jistě všichni umíme, roky na to máme. Jenomže času bude málo a mohlo by se stát, že to nakonec vyzní rozpačitě. Mirek proto navrhl i formu, která se mi líbí. Prosím vás, jako přípravu na těch pár desítek minut, které budeme mít k dispozici, už teď se zamyslete, jestli si z AntiSOFSEMu vybavujete něco, o co byste se mohli podělit, zejména věci, které měly přesah i do vašeho dalšího života. Jako startér připojuji pár svých vzpomínek.

Jakmile se vám nějaký nápad (třeba jen věta, která kdysi zazněla) začne klubat, neváhejte a hned mi napište na adresu michal.chytil@gmail.com. Já se vám ozvu a společně rozebereme, jak s tím naložit.

Nyní tedy připojuji dva texty, které můžete použít jako startér. Nenapsal jsem je pro tuto příležitost, ale dříve. Jeden pochází z roku 2011, druhý z roku 2020. Už to samo ukazuje, že se mi téma SOFSEMu a AntiSOFSEMu vrací, že mě v něčem ovlivnilo.

1. text

V době, kdy jsem měl konzultační firmu, jsem provozoval blog ANIMA Forbína. V něm jsem 28. 1. 2011 napsal článek "Nečekejte až na pohřeb". Jeho souvislou část týkající se AntiSOFSEMu zde beze změny uvádím.

Zmocněnec pro svatby a pohřby

Po převratu na konci roku 1989 se na Matematicko - fyzikální fakultě UK volilo nové vedení a já jsem se v něm stal proděkanem. Bylo nás pět proděkanů, podle vědeckých oborů, ale hned při první schůzi vedení nám děkan rozdělil i další všeobecné body agendy. U jednoho z posledních bodů, které měl na seznamu, se na mne podíval a řekl: "A tady mladej dostane ještě svatby a pohřby." Nevěděl jsem, co je úkolem proděkana při svatbách, ale docela jsem se na to těšil.

Nikdy jsem se to nedozvěděl, zato jsem brzy okusil tu smutnější část pověření. Hned v lednu 1990 zemřel docent Jiří Raichl a já jsem se s ním měl za fakultu rozloučit na pohřbu.

Docent Raichl byl významná postava naší informatiky, celá první generace programátorů pocházejících z MFF UK, byli jeho žáci. Učil programování a psal o něm knihy. Velmi přísný a

spravedlivý učitel. Kdyby se ovšem pořádala anketa, kdo má na fakultě nejmenší smysl pro humor, měl by asi šanci na vítězství - taková byla jeho pověst.

Několik dnů před jeho pohřbem jsem tedy seděl a připravoval projev na rozloučenou. Dal jsem dohromady stručné zhodnocení jeho vědecké a pedagogické činnosti, ale nechtěl jsem konec projevu odbýt nějakou frází, že jeho odkaz bude dál žít v jeho žácích. Seděl jsem, přemýšlel o něm a vzpomněl jsem si na naprosto neuvěřitelných deset minut v jeho přítomnosti, které jsem zažil o 14 let dříve.

Věc Makropulos na Labské boudě

Udalo se to během semináře SOFSEM, který byl ten rok na Labské boudě. SOFSEM byl každoroční velmi exkluzivní dvoutýdenní softwarový seminář. Ve druhém týdnu semináře bylo zvykem jeden večer věnovat tak zvanému Antisofsemu, což byl večer parodií na přednášky, originálních písniček a podobných věcí.

Ten rok jsem měl pořádání Antisofsemu na starosti. Pracně jsem sháněl příspěvky, když tu ke mně během jedné přestávky přistoupil docent Raichl a pravil se svým vážným výrazem ve tváři:

“*Pane kolego, Vy prý organizujete ten Antisofsem. Měl bych zájem tam vystoupit.*”

Měl jsem pocit, že někde muselo dojít k nějakému velkému nedorozumění. Říkal jsem mu:

“*Pane docente, ale to je taková velmi nevážná akce, řekl bych přímo blbnutí.*”

A on svým chladným tónem odvětil:

“*Já vím.*”

Nechtěl jsem ho pustit, tak jsem se zeptal:

“*A o čem by to mělo být? Budu totiž dávat dohromady písemný program.*”

Krátce se zamyslel a opět tím nezúčastněným hlasem řekl:

“*Nazvěte to třeba ‘Hrst vzpomínek’*”.

Skoro jsem se zapotácel, ale měl jsem aspoň tolik duchapřítomnosti, že jsem od něho získal slib, že jeho vystoupení nepřekročí 10 minut. Pak už jsem jenom pracoval na zmenšení dopadu trapasu, který visel ve vzduchu. Před i za jeho vystoupení jsem do programu zařadil čísla, na která jsem hodně spoléhal, a doufal, že nám pan docent nevratným způsobem nezkaží náladu.

Nastal ten večer i čas na hrst vzpomínek pana docenta. Přišel dopředu, v ruce svazeček fólií, stoupl si ke zpětnému projektoru a začal mluvit. Řekl, že bývá považován za člověka neurčitěho věku a lidé se někdy dohadují, jak je vlastně starý.

Mezi posluchači začal být patrný zájem, protože tak to přesně bylo. Pan docent pak řekl, že je starší, než se lidé dohadují, a chce se s námi podělit o hrst vzpomínek na to, jak s panem Buškem z Velhartic na dvoře Karla IV. konstruovali první počítač. A položil na projektor první fólii.

O minutu později zazněla salva smíchu. A pak následovala jedna za druhou, stále silnější.

O čem mluvil? Pan Bušek a pan docent zkonstruovali počítač z rytířů. Základní paměťová jednotka byl jeden rytíř. Když byl rytíř na koni byla to logická 1, když nebyl na koni, byla to logická 0. Ovládali je

sadou speciálních vojenských povelů. Jestliže jste chtěli například 1 změnit na 0, museli jste dát příkaz jinému rytíři, který toho dotyčného vyhodil ze sedla. Na závěr svého vystoupení pan docent předvedl, jak sečítali dvě řady rytířů. Rozumějte dobře, každá řada představovala jedno číslo v binárním kódování. Zazněla řada povelů, rytíři se dali do pohybu a za chvíli tam stála jediná řada, která v binárním kódu reprezentovala součet obou čísel.

Číšníci, kteří nahlédli do sálu, nechápali, proč ti lidé řvou smíchy, ale co to dělalo se shromážděnými odborníky, bylo neuvěřitelné. Jeho vystoupení bylo plné jemných vtipů, fólie, které promítal, byly dokonalé, rytíři krásně vykreslení, a nakonec ten závěrečný příklad - všichni viděli, že to opravdu fungovalo!

Jako moderátor večera jsem stál vedle něho, takže jsem viděl, jak té stovce lidí v sále tečou slzy, jak už se nemohou smát. Doteď si pamatuji dva konkrétní kolegy, kteří seděli v první řadě a v jeden moment oba spadli smíchy ze židle. Jeden z nich pak zůstal klečel, bouchal hlavou do země a cosi vykřikoval. Na IT komunitu skutečně velmi nadprůměrné projevy veselí.

Na konci byl fantastický aplaus. Podíval jsem se na pana docenta a on se krátce zasmál šťastným smíchem, jako malé dítě. Pak sbalil fólie a se skloněnou hlavou se vrátil na své místo. O přestávce odešel na svůj pokoj. Potkali jsme ho až ráno, a byl to opět starý známý, nepřístupný docent Raichl. Po včerejšku ani stopa.

V obřadní síni

Tohle jsem si vybavil, když jsem připravoval řeč na rozloučení a v duchu jsem nad těmi 10 minutami znovu žasnul. Najednou se mi všechno, co jsem měl připravené, začalo jinak seskupovat - ten neuvěřitelný zážitek byl v centru.

Před obřadem jsem v malé místnůstce, kde čekají smuteční řečníci, potkal mně neznámého člověka. Představili jsme se a ukázalo se, že je to českoobrátský farář. Stačil mi říct, že pan docent patřil do jeho sboru a jeho teď rodina požádala o řeč na rozloučenou.

Pak už mi dal zřízenec pokyn, já jsem si na krk pověsil pozlacený akademický řetěz a šel jsem řečnit.

Začal jsem přirovnáním ke květině, která kvete jen jedinou noc, málokdo má to štěstí ji uvidět kvést, ale kdo ten květ neviděl, nezná ani tu květinu. Pak jsem v několika větách načrtl, co jsem Vám tu popisoval, a kolem toho seskupil údaje o jeho činnosti na fakultě.

Po mně vystoupil pan farář. Znal docenta Raichla tak dobře, jako nikdo z nás, i po duchovní stránce. Při jeho projevu jsem pocítil radost, že jsem přípravu neodbyl. Bylo totiž naprosto jasné, že mluvíme o stejném člověku. Po obřadu se mě dokonce několik lidí ptalo, odkud toho faráře znám a jak dlouho jsme své projevy ladili.

Na konci obřadu jsme kondolovali pozůstalým. Vdova mě dlouho držela za ruku a říkala: *“Moc Vám děkuji, že jste ho tak pěkně vystihl. Lidi ho neznali, ale já jsem s ním desítky let žila, já jsem ho znala.”*

Před obřadní síní jsem se na chvíli dal do hovoru s lidmi z fakulty. Najednou někdo přiběhl se vzkazem, že mě paní Raichlová prosí, abych neodcházel, že se mnou chce ještě mluvit. Říkala mi pak, že při tom kondolování neměla čas mi pořádně poděkovat a ještě více rozvinula, co říkala před chvílí.

Asi tak po třech týdnech jsem seděl ve své pracovně v budově na Malostranském náměstí. Někdo zatukal a ve dveřích se objevila paní Raichlová. Byla prý na fakultě něco zařizovat kvůli manželově

pozůstalosti a když už je tady, ráda by mi ještě jednou poděkovala. Pozval jsem ji dál a chvíli jsme si o panu docentovi povídali.

Pálila mě při tom jedna věc: že jsem význam toho, co jsem tehdy na Labské boudě zažil, začal chápat až při přípravě řeči na pohřeb. Proč jsem si o 14 let dříve nesedl, pořádně si to v duchu neprohlédl, a nepochopil, co to znamená?

To se netýkalo jen mne. Myslím, že to nedokázal nikdo. Po návratu ze SOFSEMu nás, co jsme tam byli, zastavovali ti, co tam nebyli, a ptali se: “*Je to pravda s tím Raichlem?*” A my jsme odpovídali: “*Je*”. Oni nevěřicně potřásli hlavou a šli dál. To bylo všechno.

Považovali jsme to za drobnou anomálii. Jako bychom nevěděli, že i na rostlinách se občas objevují zajímavé anomálie, říká se jim květy. Jako by nám nikdo neřekl, že když někde nečekaně vykvete kytka, je nejlépe si přidřepnout a dlouho se na ni okouzleně dívat. Jinak pro nás i samotné slovo “vzkvétání” zůstane jen prázdným zvukem.

Executive summary

- Poučku “podle peří poznaš ptaka, podle řeči Ostravaka”, je vhodné rozšířit o doložku “a kytku podle květa”.
- Je třeba čekat až na pohřby?

Po článku následovala diskuse. V ní byl důležitý příspěvek od Jaroslava, kterého jsem identifikoval jako sofsemistu Jardu Pejčocha. Všimněte si, že i on mluví o tom, o co nám zde zejména jde - o zážitcích, které měly přesah přes hranice SOFSEMu.

Jaroslav říká:

Já jsem měl podobný zážitek a taky, jak jinak, na AntiSOFSEMu. Jistý mladý matematik, před kterým jsem měl vždy úctu, že přemýšlí o věcech, které jsou za hranicí chápání obyčejného inženýra a ještě jim rozumí a dokonce ho to baví, předvedl téměř imitátorskou scénu, kde prezentoval SUNAR (čti sjůnr). Lidi slzeli, mlátili sebou a já nemohl popadnout dech. A tak se lidi poznávají - kdybych ho už od té doby v životě neviděl, stejně by to ve mně zůstalo napořád a to je ten otisk, který se nedá analyticky zkonstruovat.

Naštěstí se dodnes občas potkáváme ...

2. text

Tento úryvek věnovaný AntiSOFSEMu je datovaný 24. 12. 2020 a pochází z knížky "Výchova smutečních řečníků", kterou jsem napsal pro své děti. Abych to trochu vysvětlil: posledních pět let svým třem dětem a jejich životním partnerům vždy k Vánocům napíšu pdf knížku. To vyprovokovala má dcera a vychází to z toho, že i když se vídáme hodně často, většinou není čas, abychom si povídali o důležitých věcech. Uvedená (velmi limitovaná) edice má zatím 5 svazků: Nahý mezi kaktusy (o rozhodování), Výchova smutečních řečníků (o prezentacích), Ptáci na nebi a ryby v moři (o našich královstvích), A dal jsi gól? (o naslouchání), Bílý kamínek (o zvyku být dobrý). Z toho, že z knížky, která má 27 kapitol je jsem celé 4 kapitoly věnoval SOFSEMU a AntiSOFSEMU je snad vidět, že SOFSEM a AntiSOFSEM pro mě pořád znamenají hodně. Opět ho uvádím beze změny (s výjimkou dvou drobných věcných chyb, kterých jsem si teď všiml a opravil).

Co to byl SOFSEM a AntiSOFSEM

Každé podrobnější vyličení toho, jak se v našich zemích začala rozvíjet informatika, nutně musí zmínit SOFSEM. Byl to, jak už název napovídá, softwarový seminář. Scházel se v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století pravidelně každý podzim na nějakém pěkném místě na horách, nejprve jen na Slovensku, později i v Čechách. Míval zhruba 150 účastníků a trval celé dva týdny. Na celé dva týdny zmizelo ze svých pracovišť 150 československých informatiků většinou zastávajících důležitá místa - vysokoškolských učitelů, pracovníků výzkumných ústavů a velkých výpočetních středisek. A nikomu to zase tak moc nevadilo. To bylo možné jen za socialismu. Člověkem, který to celé vymyslel, organizoval a vedl, byl Jozef Gruska.

Myslím, že již ve druhém ročníku SOFSEMu se poprvé uskutečnil nápad věnovat jeden večer parodiím přednášek, které ten rok zazněly. Už si moc nevzpomínám, jak tomu došlo, ale počínaje 3. ročníkem SOFSEMu jsem přípravu většiny AntiSOFSEMů měl na starosti a byl jsem nazýván ředitelem AntiSOFSEMu.

Základem AntiSOFSEMu vždy byla vystoupení parodující něco, co se během SOFSEMu událo, a písničky na různá infromatická témata. Mým úkolem bylo dát dohromady program a také jsem potom celý večer moderoval. Brzy jsem zjistil, že musím být ostražitý vůči lidem, kteří se do programu cpali a už předem se smáli tomu, jaká to bude legrace. Lepší výkon většinou podali lidé, které jsem si sám vtipoval a k účasti na AntiSOFSEMu přemluvil.

Snažil jsem se, aby program AntiSOFSEMu nebyla jen řada vzájemně nesouvisejících přednášek a písniček, ale aby aspoň část programu byla věnována nějakému tématu, o kterém lidé mohli mluvit, když se jich po návratu na pracovištích ptali, co bylo letos na AntiSOFSEMu.

Tak například jeden rok jsme uspořádali panelovou večeri. V té době začínaly být na velkých konferencích velmi populární panelové diskuse. Každá pořádná konference se snažila aspoň jednu mít. Při panelové diskusi sedělo vepředu za stolem čelem do auditoria několik odborníků a na začátku mezi nimi proběhla rozprava na dané téma. Potom se na ně lidé z pléna obraceli s dotazy.

No a my jsme měli panelovou večeři. Na pódiu bylo pár stolů a u nich čelem do auditoria sedělo několik lidí a večeřeli. Obsluhoval je číšník a oni hodovali. Nahlas si pochvalovali vybraná jídla, která jim číšník předkládal, a bavili se o nich. Zbývajících 140 lidí sedělo v sále a dívali se na ně, jak jedí.

Absurdita té situace vyvolávala v divácích veselí a hlasité hodování na pódiu doprovázely občasné výbuchy smíchu z pléna. Čas od času se některý z večeřících zvedl a přešel k projektoru, který byl kousek vedle stolů, a přednesl klasickou antisofsemovskou přednášku. Případně vzal kytaru nebo banjo a něco zazpíval.

AntiSOFSEM se stal docela důležitou součástí SOFSEMu. Lidé se na něj těšili, dokonce jsem slyšel, že je to lepší než v Semaforu. Ale na rozdíl od Semaforu byl vysoce specializovaný a navázaný na SOFSEM. Stávalo se, že smích v sále přilákal číšníky, kteří stáli mezi dveřmi a chtěli se také bavit. Ale po chvíli odcházeli a kroutili hlavou.

Zajímavé bylo, že i vlastní SOFSEM začal být navázaný na AntiSOFSEM. Zjistil jsem například, že někteří ctizádství přednášející ze SOFSEMu nelibě nesli, když jejich přednášku nikdo neparodoval. Ve dvou dnech, které po AntiSOFSEMu zbývaly do konce celého SOFSEMu, se zase někteří snažili na úspěchu AntiSOFSEMu přihřát a ve svých přednáškách na AntiSOFSEM všelijak navazovali.

Rád si také vzpomínám na jeden rok, kdy jsem program uzavřel vystoupením nazvaným "Hodnocení letošního AntiSOFSEMu". V něm jsem vycházel z každoročního hodnocení, které míval na samý závěr SOFSEMu Jozef Gruska. Míval to slavnostně pojaté a pěkně připravené. Jenomže v tom míval jakési obligatorní věty, které se každý rok opakovaly. Já jsem své vystoupení postavil právě na těch obligatorních větách. Jenom jsem je poněkud vylepšil. Takže když Gruska říkával "SOFSEM má trvale rostoucí tendenci. Letošní ročník byl opět lepší než ten loňský", já jsem řekl "AntiSOFSEM má trvale rostoucí tendenci. Letošní ročník byl opět lepší než ten loňský a byl mnohem, mnohem horší než bude ten příští." Gruska to na AntiSOFSEMu poslouchal a bavil se. Ale podcenil to. Když pak na závěr celého semináře vystoupil se závěrečným hodnocením, měl problém. Kdykoli začal některou ze svých obligatorních vět, lidé vybuchli smíchy. Jen s velkým úsilím to nějak dokončil.

Promoce vrchního číšníka Michala Cigána

Během let se na antisofsemovském nebi objevilo několik stálic, u kterých jsem si mohl být jistý, že když nabídnou příspěvek, bude to určitě úspěch. Jednou z nejvýraznějších postav byl starý profesor Oldřich Koníček, zakladatel a dlouholetý vedoucí katedry počítačů na FEL ČVUT. Na AntiSOFSEMy se dopředu těšil. Během roku jsem ho někdy potkával při různých pracovních příležitostech a on se vždy hned na začátku vytasil s otázkou: "Tak co, jakou srandu letos vymyslíme?"

Prof. Koníček hrál první housle při jednom z památných AntiSOFSEMů. Ten rok mě napadlo, že bychom jako ústřední událost AntiSOFSEMu mohli uspořádat promoci. Vyhlédl jsem si několik lidí, o nichž jsem se domníval, že by mohli během promoce účinkovat, a svolal jsem jejich schůzku. Nápad se u nich setkal s tak nadšeným přijetím, že jsem za chvíli mohl už víceméně jenom přihlížet, jak se celá akce rodí. Hned na začátku do toho významně zasáhl právě profesor Koníček. Jakmile jsem totiž přednesl návrh, že on by mohl při promoci vystupovat jako rektor a docent Jiří Hořejš z Brna jako promotor, profesor Koníček začal vehementně protestovat: "Ne, promotora budu dělat já! Celý život jsem při těch stovkách promoci, které jsem absolvoval, o něčem takovém tajně snil. Jirka Hořejš mi to promine, ale on je ještě mladý, jemu se taková příležitost ještě naskytne, ale mně už ne. Promotora budu dělat já!" A bylo to.

Museli jsme ovšem nově obsadit pozici rektora. Prostá záměna by nebyla dobrá, protože Hořejš nebyl zdaleka taková impozantní postava jako Koníček. Nějakou chvíli jsme o tom přemýšleli a nakonec jsme poslali na pokoj pro Stanislava Dvořáka z Rožnova pod Radhoštěm. Byl to velmi důstojně a vážně působící pán, který míval zajímavé příspěvky na SOFSEMu, ale nikdy by ho nenapadlo vystoupit na AntiSOFSEMu. Ale nechal se umluvit, když jsme mu vysvětlili, že jeho úloha bude velmi jednoduchá. Měl jenom na začátku slavnostně přijít a posadit se na své místo. Potom nedělal nic až v okamžiku, kdy se na něj promotor obrátil se žádostí o povolení promoce, měl říci: "Souhlasím". Pak už jen klímal. Čas od času se však ze spánku s trhnutím probudil a řekl: "Souhlasím." Potom při promoci byl vynikající. Kdyby se tehdy udělovala cena za nejlepší vedlejší roli, určitě by ji vyhrál on.

Bylo ještě třeba rozhodnout, koho budeme promovat. Měl jsem sice nějakou představu, ale vrchu nabyla pivařská frakce v naší skupince, která navrhovala, abychom promovali jejich oblíbence Michala Cigána, vrchního číšníka toho hotelu, kde jsme bydleli. A abychom ho promovali na nositele piv. To hned upřesnil profesor Koníček: "Budeme ho promovat na nositele piv, honoris causa." Přitom se se zjevnou rozkoší položil do těch dlouhých latinských samohlásek: "honóris causá."

Hned po skončení naší schůzky zašli pivaři na pár piv a získali potřebný souhlas od Michala Cigána.

V následujících dvou dnech probíhaly přípravy v úzkém okruhu lidí, kteří byli do věci zasvěceni. Naši spolupracovníci vyrobili taláry. Sice nebyly černé jako při opravdových promociích, ale bílé, protože byly udělány z prostěradel, ovšem našité zdobení z barevného krepového papíru jim dodalo opravdu slavnostní ráz. Měli jsme barety, insignie, krásně provedený diplom, všechno jsme měli.

V den konání AntiSOFSEMu nastala nečekaná komplikace. Vrchní číšník Michal Cigán ráno uklouzl na ledu před hotelem, zlomil si nohu a sanitka ho odvezla do nemocnice. Svolal jsem rychlou mimořádnou schůzku, abychom se poradili, co dělat. Začaly padat návrhy koho jiného promovat. Zazněly otázky, zda jsme schopni tak rychle připravit nový diplom. Ovšem profesor Koníček měl jasno: "Budeme promovat Michala Cigána. Ale budeme ho promovat in absentia." A s rozkoší zpěvavým tónem opakoval: "In absentia."

Večer začal AntiSOFSEM jako obvykle. Uvedl jsem několik kratších příspěvků. A pak to přišlo. Nasadil jsem důstojný výraz a informoval jsem přítomné, že nyní budeme svědky promoce, a požádal jsem je, aby povstali, přestali se smát a zachovali vážnost. Svou žádost jsem vzápětí opakoval, protože se začali smát už v okamžiku, kdy místností začal procházet slavnostní průvod v talárech a já jsem představoval kdo v průvodu kráčí: rektor, prorektor, děkan, proděkan, motor, promotor. Motora při obyčejných promociích nemívají. My jsme tuto velmi důstojnou a důležitou funkci zřídili pro Jiřího Hořejše poté, co ho profesor Koníček vystrnadil z místa promotora.

Promoce byla nádherná. Nepřítomnost Michala Cigána promovaného nositelem piv, honoris causa, vlastně vůbec nevadila. Koníčkově často pronášené slavnostní "in absentia" jeho nepřítomnost bohatě vyvážilo.

Koníček byl středem toho všeho. Díky rutině získané při stovkách promocií zcela ovládl scénu. Pronášel přesné formulace, často doplňované tím, o čem při těch stovkách promocií tajně snil. Například: "A nyní přistoupíme ke slavnostnímu aktu." S dodatkem: "Stydlivé dámy se mohou odvrátit."

I ostatní ve vedlejších rolích odváděli dokonalou práci a tak úspěch byl absolutní. Salvy smíchu byly podbarveny nepřetržitým pochechtáváním těch, kdo se v duchu ještě nemohli rozloučit s předchozí scénou nebo hláškou.

Ale nakonec to muselo skončit. Stoupl jsem si opět na okraj pódia a požádal přítomné, aby povstali a akademické funkcionáře odcházející ze sálu pozdravili zpěvem studentské hymny *Gaudeamus igitur*. Slova písně jsme promítali na plátno.

Já jsem se díval na plátno a zpíval jsem s nimi. V jednu chvíli jsem ale obrátil pohled do sálu a uviděl jsem něco ohromujícího. Něco, kvůli čemu to celé vyprávím. Všichni zpívali, ale naprostá většina obličejů v sále byla vážná až dojatá. Někteří, spíše některé z nich, měli dokonce v očích slzy. Po téměř půl hodině srandy, kterou jsme pro ně s Koníčkem a ostatními vymysleli, a kterou si celou dobu dosytosti vychutnávali, teď nad nimi najednou divadlo zvítězilo. Byli na promoci.

SUNAR

Dělat ředitele AntiSOFSEMu bylo velmi zajímavé, ale bylo to také dost vyčerpávající. Byl jsem proto rád, když se podařilo najít ředitelskou dvojici Martin Šmídek a Miroslav Benešovský, která se mnou v té funkci začala alternovat.

Ten rok, o kterém teď budu vyprávět, ředitelovali oni. Hned zkraje se mě ptali, jestli se chystám přispět nějakým vystoupením. Odpovídal jsem jim, že se cítím vyhořelý a nápad na vystoupení nemám. Slíbil jsem ale, že kdyby mě něco v průběhu semináře napadlo, samozřejmě se hned přihlásím. Jenže mě nic nenapadlo. Pozorně jsem sledoval všechny sofsemovské přednášky a referáty, na které jsem chodil, a čekal, jestli mě políbí múza, ale múza nepřicházela.

Páni ředitelé na mě opakovaně apelovali a říkali, že tentokrát připravovaný program vypadá dost slabě. Naposled se mě ptali ráno ten den, kdy měl být večer AntiSOFSEM. Opět jsem je zklamal a bylo mi smutno, když jsem viděl, jak sklesle odcházejí. A pak mě napadlo, že bych mohl ještě jednou zkusit na něco přijít, tentokrát úplně jiným způsobem než jsem to zkoušel dosud.

Vzpomněl jsem si totiž, že jsem někde slyšel nebo četl, jak Allan Edgar Poe složil svou slavnou báseň *Havran* ne na základě nějaké básnické inspirace, ale pomocí analytické metody. Co kdybych přestal čekat na múzu a zkusil to také tak?

Dopoledne byla na programu přednáška, která mě až tak moc nezajímala. Poslouchal jsem tedy jen na půl ucha a na čistou stránku v bloku jsem začal zapisovat jakési body. Říkal jsem si: hledám něco, co by tady ty lidi mohlo pořádně rozesmát. Mají v sobě něco, nějaké napětí, které by bylo možné uvolnit pomocí výbuchů smíchu?

Vzpomněl jsem si například na vystoupení prorektora brněnské univerzity, který byl čestným hostem toho ročníku. Možná to byl úplně první prorektor na SOFSEMu. Byl to právník a pokud si dobře vzpomínám, mluvil o právních aspektech informatiky. Jako vynikající řečník svou přednášku špikoval různými bonmoty, např. že jednou rukou není možné tleskat. Všechny si získal, ale přece jen byl z jiného těsta než ostatní. Možná tam přece jenom něco bublá pod povrchem, říkal jsem si.

Také mě napadlo, že některým účastníkům se určitě stýská po rodině. Byli jsme už v polovině druhého týdne semináře. Mnozí měli doma malé děti. Tady jsem si uvědomil, že jsem narazil na opravdu silné pnutí. Jenomže jak se k němu dostat?

Postupně jsem na papír lehkou rukou přidával další body, až jsem napsal jeden, při kterém jsem ožil. Uvědomil jsem si, že jsem možná našel, co jsem hledal. Silný náboj něčeho, co se vymykalo duchu SOFSEMu, navíc spojené s náloží předstírání a potlačené závisti. Vzpomněl jsem si na večerní vystoupení zástupce firmy Hewlett Packard.

Zástupce HP byl absolvent matematicko-fyzikální fakulty který měl na SOFSEMu několik spolužáků. Přijel odpoledne před svým vystoupením a okamžitě se s nimi začal družít. Všichni ovšem intenzivně vnímali, že je z jiného světa než ostatní. Byl obchodním zástupcem světoznámé počítačové firmy, měl kancelář v budově hotelu InterContinental, vozil se autem, o jakém si ostatní mohli nechat jenom snít, chodil v drahém obleku, byl placen lépe než ostatní, a hlavně byl placen ve skutečných penězích - v dolarech. Mohl nakupovat v Tuzexu! Kdekdo mu záviděl.

Jeho večerní vystoupení bylo propagační. SOFSEMU za něj HP zaplatil. Zajímavým způsobem prezentoval výrobky Hewlett Packard, o nichž předpokládal, že by je mohla koupit některá vysoká škola nebo výzkumný ústav, jejichž pracovníci se zúčastnili SOFSEMu. Kupovat takovéto výrobky z kapitalistické ciziny bylo tehdy pro soukromníka vyloučené a i pro instituce krajně obtížné.

Řečník v prvních minutách zdůraznil, že je jedním z nás, a pozdravil se se svými bývalými spolužáky. Od té chvíle pak už jen pracoval na tom aby ukázal, že sice býval jedním z nás, ale teď už není, a my mu všichni můžeme závidět, na jakou úroveň se dostal.

Když jsem teď seděl nad postupně se zaplňující stránkou v bloku, vybavoval jsem si detaily, kterými řečník ukazoval, že máme před sebou amerického obchodníka.

Hned na začátku nasadil zářivý úsměv, který nesundal až do konce svého vystoupení. A jak perfektně vyslovoval jméno své firmy! Zatímco my všichni jsme v té době byli zvyklí mluvit o Pakárdech, on s perfektní americkou výslovností mluvil o firmě Hjúúlit Phaekrt.

A jak nám dával sežrat v jak malém světě žijeme oproti tomu jeho. Mluvil například o personálním počítači, který vyvinula firma Hjúúlit Phaekrt. To jsme hltali každé slovo, protože personální počítač - novinka posledních let - byla něco, co jsme si všichni hrozně přáli mít doma. Hrál s námi přitom takovou hru. Naoko se tvářil, že si myslí, že žijeme ve stejném světě jako on, jen proto, aby nám o chvíli později dal pocítit ten rozdíl. Například nám říkal, že se technikům Hjúúlit Phaekrt podařilo poslední model personálního počítače vměstnat do fantasticky malých rozměrů. Šel k tabuli a křídou na ni napsal výšku, šířku a hloubku toho drobečka. Přitom jedničky psal jako americké čárky, žádné české bičiky. Sedmičky nepřeskrtával - po americku. Rozměry zapsal v palcích, jak jinak. Pak poodstoupil, ukázal rukou na tabuli a říkal: "Když se díváte na ty rozměry, asi vás něco napadne." Přitom měl pořád na tváři ten neodolatelný úsměv amerického obchodníka. Nechal nás chvíli zírat na ty rozměry a pak nadšeně zvolal: "Ano! Jsou to přesně takové rozměry, aby bylo možné počítač zasunout pod sedadlo v letadle!"

To bylo ono! Jenom jak tohle všechno přivést k explozi smíchu? Oči mi padly na poznámku, že některým účastníkům se určitě stýská po rodině. Po dětech. Dokonce po hodně malých dětech, po miminech. Co kdybych vystoupil jako obchodní zástupce firmy na dětskou stravu, firmy SUNAR? Samozřejmě by se to vyslovovalo Sjúnr. V tu chvíli jsem věděl, že to mám. Ještě jsem si to na papír začal rozepisovat, ale už jsem se nemohl dočkat až přednáška skončí.

Vyhledal jsem Šmídka s Benešovským a řekl jim: "Kluci, něco mám, ale už zbývá málo času, potřeboval bych pomoci. Můžete mi sehnat sako, kravatu, kojeneckou láhev s dudlíkem a dětskou plenu?" Bylo vidět, jak se na ně přeneslo vzrušení. Rychle si to zapsali, běželi za týmem svých pomocníků a ještě jsem zaslechl jak jim říkají: "Michal něco má ..."

Sám jsem rychle zhltnul oběd a v několikahodinové odpolední přestávce jsem se vypravil dolů do města. Potřeboval jsem koupit hlavně tavený sýr a velkou parádní čokoládu. To první měla být rekvizita, to druhé úplatek.

Po návratu jsem vyhledal provozní hotelu. Byla to mladá paní, která s sebou přes den v hotelu mívala malou asi čtyřletou holčičku. Holčička si často hrála s velkou panenkou. Poprosil jsem paní provozní, aby se za mne u holčičky přimluvila, aby mi večer asi tak na hodinku svou panenku půjčila, a vytáhl jsem tu velkou čokoládu. Podařilo se.

Mezitím se odněkud vynořil Šmídek s Benešákem. Měli všechno, o co jsem je prosil, jenom sako mi nepadlo, tak jsem se raději obešel bez něho. Pak už jsem se stáhl do ústraní a jenom si v duchu přehrával své večerní vystoupení. Před mým číslem jsme ještě za zástěnu na pódiu schovali všechny moje rekvizity včetně vypůjčené panenky.

Když jsem přišel na řadu, vystoupil jsem na pódium, a obdařil je okouzlejícím obchodnickým úsměvem. Cítil jsem z publika soustředěnou pozornost. Chtěli se bavit, chtěli pochopit, proč jsem se tak vymódil, a proč se tak usmívám. Řekl jsem, že jsem zástupcem světoznámé firmy, jejichž výrobky znají všichni z nich, kteří mají děti, speciálně hodně malé děti. A snažil jsem se z očí, zvláště těch mladších, vyčíst, zda se mi podařilo vyvolat v nich stesk. Ano, řekl jsem, a vytáhl jsem ceduli s velikým nápisem SUNAR, ano jsem zástupce světoznámé firmy Sjúnr. Jak jsem řekl Sjúnr, sál vybuchl smíchem. Už byli v obraze, už věděli, na čem budeme hodovat. Smích už jim vydržel bez přestávky po celé vystoupení.

Nejprve jsem vytáhl láhev s dudlíkem naplněnou mlékem. Představil jsem základní produkt firmy a mluvil jsem o tom, co všechno skvělí výzkumníci a technici firmy Sjúnr udělali proto, aby produkt byl tak dokonalý, jak ho všichni znají. Byl jsem dokonale profesionální. Tak profesionální, že by mi to mohl leckterý obchodní zástupce počítačové firmy závidět.

Potom jsem demonstroval použití produktu. Vytáhl jsem panenku a začal jsem ji z lahve krmit. Do výkladu jsem zamíchal i odkazy na některé další body, které jsem ráno na papír zaznamenal. Například když jsem panenku dokrmil, dal jsem si plenku přes rameno a panenku opřel bradičkou o mé rameno, aby si mohla odříhnout. Přitom jsem s nadšením mluvil o tom, jak se výzkumníkům firmy Sjúnr během velmi náročného projektu podařilo vyvrátit rozšířený a přitom pavědecký názor, že se jednou rukou nedá tleskat. Zároveň jsem volnou rukou popleskal panenku po holém zadečku. Následovala další salva smíchu. Podíval jsem se na pana prorektora v první řadě. Brečel.

Po každém senzačním sdělení jsem se otočil do publika a široce se zazubil.

Nakonec jsem posluchače informoval, že firma Sjúnr kromě svého hlavního produktu vyvinula řadu dalších senzačních produktů. Například tavený sýr. A jeden jsem ukázal na všechny strany. Pro ty, kdo tu dobu nezažili, je vhodné o taveném sýru zvaném taveňák něco říci. Byl téměř standardní součástí různých turistických balíčků, studených večeří vydávaných v menze a podobně. Byl levný a dostatečně velký na to aby člověku dokázal zaplácnout žaludek. Měl takovou konzistenci, že se dal mazat na chleba, ale také se dal i ukusovat. I když při tom si člověk trochu zapatlal zuby. Prodával se ve formě plochých hranolků obalených staniolem. Jeden takový jsem tedy ukázal. Přišel jsem s ním k tabuli a řekl, že výzkumníkům a technikům firmy Sjúnr se po dlouhém úsilí podařilo vyvinout tavený sýr s téměř neuvěřitelnými rozměry. A psal jsem na tabuli. Jak asi tušíte, rozměry obsahovaly nějaké jedničky a nějaké sedmičky. Jedničky jsem psal jako čárky, sedmičky jsem nepřeškrtoval. Rozměry byly samozřejmě v palcích. Byl jsem k posluchačům otočen zády, ale slyšel jsem, že zapisování rozměrů provázelo z publika hlasité vytí.

Pak jsem poodstoupil, ukázal rukou na tabuli a říkal: "Když se díváte na ty rozměry, asi vás něco napadne." Přitom jsem měl pořád na tváři neodolatelný úsměv amerického obchodníka. Nechal jsem je

chvíli zírat na ty rozměry a pak jsem dramaticky zvolal: "Ano! Jsou to přesně takové rozměry, aby bylo možné tavený sýr zasunout do zadní kapsy u kalhot!"

SUNAR - dozvuky

Úspěch vystoupení obchodního zástupce firmy SUNAR byl obrovský. Lidé se smáli, až už nemohli. Byl jsem samozřejmě rád, že se smáli na všech místech, kde jsem si to přál. Ale oni už se ke konci smáli i tam, kde jsem to nečekal.

V jeden moment jsem si stoupl na okraj pódia a vyslal jsem do publika svůj obchodnický úsměv. Nic jiného jsem neřekl, ani neudělal. Oni zavylí smíchem a padali ze židlí. Za chvíli jsem vyslal další úsměv a reakce byla naprosto stejná.

Něco takového jsem nikdy předtím a nikdy potom nezažil.

Zdá se, že na všechny, kdo byli tehdy v publiku, to udělalo trvalý dojem. Bohužel mezi diváky chyběl Karel, zástupce Hewlett - Packard. Ten ze SOFSEMu hned druhý den po svém vystoupení odcestoval. Doslechl jsem se, že hlavně mnozí z jeho bývalých spolužáků, před kterými při svém vystoupení ostentativně nepřeskrtával sedmičky, nelenili a moje vystoupení mu barvitě vyličili. Já sám jsem se s ním poprvé znovu setkal až o mnoho let později.

V té době jsem už pracoval jako federální tajemník pro informatizaci na Úřadu vlády. Do republiky se hrnuly všechny možné počítačové firmy a zakládaly tu své dceřiné společnosti. Mezi prvními byl Hewlett Packard, jehož pobočku tu zakládal a řídil Franz-Josef Lorber. S ním jsem se rád vídal, protože to byl obchodně zdatný a přitom moudrý člověk. Jednou mě přes sekretářku požádal o krátkou schůzku, protože by mi rád představil nového obchodního ředitele. Domluvili jsme termín v jednom z příštích dnů odpoledne.

V dohodnutou dobu mi zazvonil na stole telefon a sekretářka oznámila, že je tu pan Lorber ještě s jedním pánem. Šel jsem jim naproti a mezitím už dveřmi vcházel Franz-Josef Lorber, široce se usmíval a natahoval ruku k pozdravu. Za ním šel ještě jeden pán - Karel. Franz-Josef mi ho představil jako nového obchodního ředitele, ale přitom bylo vidět, že nás oba po očku pozoruje. Brzy jsem se dozvěděl proč. Vyhradil si totiž celý den k představování svého nového ředitele počítačové komunitě a návštěva u mě měla být jakýmsi vyvrcholením. Hned při první schůzce ráno se stalo něco, co dost dobře nechápal. Představil Karla řediteli příslušné instituce, všechno probíhalo, jak mělo, až nakonec Franz Josef řekl, že nového obchodního ředitele bude představovat ještě v řadě dalších firem a institucí a pochlubil se, že nakonec půjdou i na Úřad vlády k panu doktoru Chytilovi. V tu chvíli se onen ředitel začal hlasitě smát a říkal něco jako: "No to bude setkání!". Víc z něho Lorber nedostal. To se pak během dne opakovalo několikrát, mezi vedoucími počítačových firem bylo hodně sofsemistů. Od Karla se Lorber vysvětlení nedočkal, čekal, co se dozví ode mne. Já jsem mu ovšem řekl jen něco neurčitěho. Něco jako: "Aha, my jsme s Karlem kdysi na SOFSEMu měli dvojici vzájemně propojených a docela úspěšných vystoupení."

Tehdy mě překvapilo, že vzpomínka na SUNAR mezi lidmi tak dlouho žije. Ve mně také žila a chystala se nést ovoce. Nějak se to, co jsem zažil, určitě promítlo do mého přednášení na fakultě. Ale opravdové ovoce jsem začal sklízet až o mnoho let později, když jsem se stal konzultantem.

Co jsem si z toho dne odnesl, a k čemu mi to později bylo? Mezi okamžikem, kdy jsem dopoledne měl prázdné ruce, nebo spíš prázdnou hlavu, bez jediného nápadu, jak lidi pobavit, a chvílí, kdy posluchače odrovnal pouhý úsměv vyslaný do publika, jsem zažil dvě důležité věci.

První bylo zjištění, pro mě opravdu nečekané, že chladnou analýzou lze dospět k nápadu, který tak pobaví lidi. Tak nějak se musel cítit člověk, který o sebe vytrvale třel dva kusy suchého dřeva a najednou viděl, že se objevují žhavé jiskry.

Druhá věc byla, jak se ta jiskra objevila. Najednou jsem viděl, že to mám. Byl to skutečně jen moment. Během něho jsem uviděl jádro celého vystoupení a už dopředu jsem věděl, že to dopadne dobře. Tomuto dopolednímu momentu pak večer odpovídala chvíli krátce po začátku vystoupení, kdy jsem se představil jako zástupce firmy Sjúnr. V tu chvíli se posluchači naladili na správnou vlnu a začali se smát. A nepřestali až do konce.

Do prvotní představy o vystoupení už později jenom zapadaly jednotlivé části. Zažil jsem něco, co jsem v pozdějších letech nazýval nalezení hlavního sdělení prezentace. Možná jste si všimli, že v tomto případě šlo o něco základnějšího. Tady se nedalo říct, že jsem našel hlavní sdělení večerního vystoupení. Žádné hlavní sdělení nemělo.

K oběma těmto zážitkům se budu vracet, když budu v dalších historkách popisovat, jak jsem v následujících dvaceti letech připravoval prezentace, a snažil se to druhé lidi naučit.

Tím tedy končí 4. kapitolka zmíněné knížky. Pro úplnost dodávám úplně poslední 4 věty knížky, které naznačují, že jsem poučení z pohřbu docenta Raichla úplně nehodil za hlavu.

To nejdůležitější, o co v této knížce šlo, nezávisí na tom, jestli se chystáte prezentovat tj. promítat na zeď, nebo ne. Občas přicházejí chvíle, kdy máte možnost něco důležitého sdělit. Snažil jsem se upozornit, že v takových chvílích často záleží na vás, zda něco rozkvete - drobný milý kvítek, nebo dokonce okouzlující květ. Bylo by škoda, kdyby nerozkvetl, protože vzkvétání je velmi dobrá věc.

Závěrečná prosba

Milé sofsemistky a sofsemisté,

kterí jste dočetli až sem, teď je vhodná chvíle, abyste mi na adresu uvedenou na začátku poslali pár řádek, třeba jen jednu větu. Odpovím všem. Co z toho může vzniknout?

- S Mirkem Benešovským jsme se shodli, že většinu vystoupení na AntiSOFSEMech si vůbec nepamatujeme. Možná právě Vám se vybaví něco, co může oživit nějakou pěknou vzpomínku.
- Možná se nám z několika střípků od různých lidí podaří složit něco většího, co si v sobotu 22. června 2024 rádi připomeneme.

- Budete-li souhlasit, můžeme Váš příspěvek umístit do jakéhosi on-line sborníčku, který poslouží jako inspirace pro zmíněné setkání. SOFSEM měl vždycky sborník, AntiSOFSEM nikdy nic. Proč by to tentokrát nemohlo být jinak?
- Mé texty se týkaly AntiSOFSEMu, ale neváhejte něco napsat i o SOFSEMU. I takové vzpomínky budou vděčně přijaty. Uvedu příklad. Na několika SOFSEMech vystupoval člověk, který měl za sebou pobyt v USA, kde se dostal k programování reálných systémů. Vysvětloval nám většinou, co dělají skuteční programátoři. Často se také vyznával z lásky ke kořalce. Jeho jméno mi vypadlo, přestože jsem si z jeho vystoupení dost odnesl. Pamatuje si na něj někdo z vás?
- I když teď napíšete něco hodně krátkého, nemělo by Vám to bránit, abyste si později vzpomněli i na další věci.

Domnívám se, že mnozí z vás si uvědomují i přesah SOFSEMu a AntiSOFSEMu do svých životů, jak jsem o tom psal tady. Neváhejte o tom něco napsat.

V úctě Váš

Michal Chytil

michal.chytil@gmail.com

22. 4. 2024